

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EĞİTİM PROGRAMLARI

Fatma YAŞAR EKİCİ – Kamil Arif KIRKIÇ

3

Bölüm

GİRİŞ

Öğrenme, doğumdan başlayıp ölüme kadar devam eden bir süreçtir. İnsan hayatının tamamını kapsayan öğrenme süreci, insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan hava, su ve beslenme kadar önemlidir. Önemli olması dolayısıyla öğrenme ile ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Senemoğlu (2009)'na göre öğrenme; büyüme ve vücutta değişik etkilerle oluşan geçici değişimlere atfedilemeyecek, yaşantı ürünü olarak meydana gelen davranışta ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı izli değişimdir. Farklı tanımlar olmakla birlikte verilen bu tanım genel olarak kabul gören bir öğrenme tanımı olarak değerlendirilebilir. Bilgi çağının hızlı gelişimi ile öğrenme konusunda daha farklı tanımlara ve yaklaşımlara her geçen gün bir yenisi eklenmekte ve insanın öğrenmesi konusunda araştırmalar çeşitlenmekte ve yoğunlaşmaktadır. Gerek toplum gerek birey açısından çok önemli olan öğrenme ile ilgili çalışmalar, sadece akademik olarak önemli değildir. Akademik öneminin yanında bu çalışmalar; bireyin beceri kazanımı, dünyadaki eylemlerini etkileyen tutumları, değerleri bireye ve yaşadığı topluma da açıklamaktadır (Gredler, 2017).

Yaşam boyu devam eden öğrenme sürecinde, çeşitli kişi ve kurumlar sorumluluk almaktadır. Hayatın ilk yıllarında ailenin önemli bir rolü bulunurken okul çağına gelindiğinde aileden daha etkin olabilen bir kurum olan okul, insanın öğrenme süreçlerinde etkili olmaktadır. Okullarda öğrencilerin ne öğreneceği sorgulandığında öğrenmenin tanımında olduğu gibi bu konuda da çok çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ancak buna verilebilecek en basit cevap öğrencilerin temel, çekirdek akademik alanlardaki bilgi ve becerileri öğrenmesi şeklinde olabilir (Frey, Fisher ve Smith, 2019). Bu temel akademik alanların başında öğrencinin kullandığı anadildeki yetkinliği, diğer alanların öğrenilmesinde de önemli rol oynamaktadır. Okulda gerçekleşmesi hedeflenen öğrenmelerin en önemli belirleyicilerinden olan anadili kullanma becerileri; öncelikle aile, sonrasında da erken çocukluk eğitimi ve ilkökul ortamlarında gerçekleşmektedir (Bloom, 1995). Kendiliğinden öğrenme ve yönlendirilmiş öğrenme olarak sınıflandırılan öğrenmenin yönlendirilmiş şekli, okullarda gerçekleşen öğrenme olarak tanımlanabilir. Ayrıca yönlendirilmiş öğrenmenin gerçekleşmesi için öğretimin yapılması bir öğretme sürecinin uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Öğretme süreci; öğrenene rehberlik etme, yardımcı olma yoluyla öğrenmesinin kolaylaştırılması olarak tanımlanabilir (Şahin, 2019). Okullarda öğrenmenin gerçekleştirilmesi için her okul düzeyi için hazırlanmış olan eğitim programları kullanılmaktadır. Öğ-

retmenlerin öğretimlerini planlamaları, bu plana göre uygulamaları ve uygulamayı değerlendirmeleri kendilerinden beklenmektedir ve değerlendirme sonuçlarına göre de gelecek öğrenmelerin iyileştirilmesi mümkün olabilmektedir (Kırkıcı, 2020).

Öğretmenlere gerçekleştirdikleri eğitim ve öğretimin planlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi yolunda ışık tutan, rehberlik eden eğitim programları; öğrencilerin okulda öğrenme süreçlerinde öğretmene destek sağlayan en önemli araçlardan biridir.

Erken çocukluk dönemi bilişsel, sosyal, duygusal, motor gelişim, dil gelişimi ve öz bakım becerilerinin edinilmesi bakımından en kritik dönemdir. Bu gelişim alanları, öğretilerek değil eğitilerek desteklenebilecek alanlardır. Bu bağlamda erken çocukluk dönemine yönelik eğitim programlarında öğretimden değil, bu gelişim alanlarına yönelik kazanım edindirme amaçlı eğitimden söz etmek yerinde olacaktır.

Her öğrenciye yeterli olabilecek, eşitlikçi bir yaklaşımla tüm çocuklara eğitim imkânı sağlamak tüm toplumların en temel görevlerinden biridir (Yıldırım, 2008). Her ne kadar bireylerin bugüne kadar küresel boyutta eşitlikçi bir eğitim almaları mümkün olmamışsa da eğitim alanında erken çocukluk döneminde uygun eğitim programları ile yapılacak çalışmalar daha eşitlikçi bir fırsatlar dünyasını oluşturabilecektir.

Diğer okul düzeylerinde yapılacak tüm eğitimlerin planlanmasında olduğu gibi, eğitim programları erken çocukluk eğitiminde de öğretmenlerin öğrencilerin eğitimi ve öğrenmesine yönelik tüm faaliyetlerini belirleyen en önemli araçlardan biridir.

1. EĞİTİM VE EĞİTİM PROGRAMI

Sosyal bir varlık olan insanoğlu doğduğu toplumun bir bireyi olması durumunda yaşamını devam ettirebilir. Her ne kadar insan özellikleri birbirine genel olarak benzerlik gösterse de her insan biricik, kendine özgü, eşsiz bir varlıktır. Dolayısıyla her insanın kendine ait, kendisi olabileceği bir hayat kurabilmesi ve bulunduğu toplum içinde yer edinebilecek bilgi ve beceriler ile donanması büyük ölçüde okullaşma ile mümkün olabilmektedir (Hewitt, 2018). Okullaşma süreci toplumun tüm bireylerini kapsamayı hedeflemesine rağmen, okullarda eğitim sürecinde öğrencilerin öğrenmesi gerekenlerin neler olduğu tartışılmaktadır. Okullarda nelerin öğrenileceğinin belirlenmesinde eğitim felsefesi önemli bir işlev icra etmektedir (Akpınar, 2017). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra gerçekleştirilmesi öngörülen eğitimin programı üç önemli temele (birey ve toplumun değişimi, ekonomik becerilerin kazandırılması ve eğitim süreçlerinin evrensel boyutlara taşınması) dayanmaktadır (Kocabaş, 2008; Akt. Küçüköğlü, 2019). Ancak daha sonraları hızla değişen dünya şartları ve bireylerin/ülkelerin çeşitlenen ihtiyaçları doğrultusunda eğitim programlarında 'öğrenmeyi öğrenmek gibi kavramların da etrafında oluşan, bireyi merkeze alan bir eğitim yaklaşımı' giderek daha fazla yer almaya başlamıştır (Küçüköğlü, 2019).

1.1. Eğitim Programı

Eğitim programı genel bir ifadeyle 'hedefe ulaşmak için izlenen yol veya rota' olarak tanımlanabilir (Akpınar, 2017). Çeşitli tanımları bulunan eğitim programını Demirel (2015), 'Öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği' olarak tanımlamaktadır. Öğrencileri öğrenme yaşantıları ile buluşturmak, eğitim programları ile mümkün olabilmektedir. Öğrenme sürecinin en önemli öğelerinden olan öğrenme yaşantılarının bir düzen içinde

sunulması ve deneyimlenmesi gerektiği için tanıtımda düzenek kavramı kullanılmıştır (Demirel, 2015). Yapılan tanımlar eğitim programının çok boyutlu bir kavram olduğunu göstermektedir. Eğitim programını öğrenme yaşantıları düzeneği olarak değerlendirmek eğitim programının uygulama süreçlerini içeren bir temel alan kavramı olarak görülmesini gerekli kılar (Gültekin, 2017).

1.2. Öğrenme ve Eğitim

Bireylerin davranışlarında göreceli olarak kalıcı bir değişim olduğunda öğrenmenin gerçekleştiği, bireylerin öğrendiği düşüncesi kabul görmektedir. Davranışın öğrenme süreci sonucunda ortaya çıktığının kabul edilebilmesi, “davranışın birey tarafından sonradan kazanılmış olması ve birey tarafından bu davranışın istikrarlı bir şekilde gösterilmeye başlanması” şartlarının bulunmasını gerektirir (Özçelik, 2014). İfade edilen bu bakış açısıyla öğrenme, bazıları tarafından sınavlarda alınan puanlar ile veya bazı davranışların gösterilmesiyle açıklanmaya çalışılmaktadır. Öğrenmenin farklı tanımlamaları olsa da Feuerstein öğrenmeyi ‘beynin bir zorlukla karşılaştığında göstereceği etkililik ve etkinlikte büyüme’ olarak ifade etmektedir (Feuerstein ve Lewin-Benham, 2012). Feuerstein tarafından ortaya konulan Aracıyla Öğrenme Deneyimi yaklaşımı başarılı bir öğrenme için anne, baba veya öğretmen gibi bir aracıya ihtiyaç olduğunu belirtir (Feuerstein, Feuerstein ve Falik, 2010). Öğretmenler, çocukların ve gençlerin okulda öğrenme araçları olarak eğitim programlarında belirtilen hedeflere/kazanımlara ulaşmalarını sağlayabilecek en önemli kişilerdir. Öğretmenlerin bu süreçte kendilerine rehberlik edecek kılavuzları ise eğitim programıdır. Her eğitim programının başarılı olarak uygulanabilmesi için sahip olması gereken temel öge ve özellikler bulunmaktadır. Bu temel öge ve özellikler, aşağıda açıklanmıştır.

1.3. Eğitim Programının Öğeleri

Eğitim programı veya kısaca program farklı bileşenlerden oluşmaktadır. Çeşitli program geliştirme modellerinde farklı program öğelerinden bahsedilse de Demirel (1992) programın temel boyutlarını dört farklı isim altında “amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme” olarak kullanılmasını önermektedir. Amaçlar (hedefler, kazanımlar) programın en öncelikli ve diğer öğeleri etkileyen parçasıdır (Akpınar, 2017). Programın hedef boyutu “Bireyleri niçin eğitiyoruz?” sorusuna cevap veren ögedir. Diğer üç ögenin nasıl belirleneceği ve yapılandırılacağı doğrudan hedefler (amaçlar, kazanımlar) ile ilgilidir (Demirel, 2015). Hedefler yetiştirilmek istenen bireylerin eğitim süreci tamamlandığında eğitim öncesine göre ne durumda olacaklarını tanımlamaktadır. Ertürk hedefleri “yetiştirdiğimiz insanda bulunmasını uygun gördüğümüz, eğitim yoluyla kazandırılabilir istendik özellikler” olarak tanımlamaktadır (Ertürk, 2017). Programın içerik ögesi ise “öğrenenlerin amaçlar/kazanımlar çerçevesinde ortaya konulan hedeflere ulaşabilmesi için ‘Ne öğretilim?’ sorusunun yanıtı” olarak ifade edilebilir (Demirel, 2015). Programın üçüncü ögesi olan öğretme-öğrenme süreci, “öğrenenlerin öğrenmelerinin gerçekleştirilmesini destekleyen ve öğretim açısından ‘Nasıl öğretilim?’ sorusunu yanıtlayan öge” olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda eğitim durumları olarak ifade edilen öğretme-öğrenme süreci; öğretmenin öğretim sırasında hangi yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanacağı konusunda yol göstericidir (Gültekin, 2017). Belirlenen amaçlara (hedeflere, kazanımlara) ulaşılması için seçilen içerik ve öğretme-öğrenme süreçlerinin hangi düzeyde başarılı ve etkin olduğunun belirlenebilmesi, değerlendirme ögesinin kullanılması ile mümkün olabilmektedir. Eğitim programının değerlendirme ögesi, amaçlara/kazanımlara ne düzeyde ulaşıldığı bilgisini sağlayarak programın devam ettirilmesi ve geliştirilmesi konusunda yardımcı olur. Bu şekilde, gerçekleştirilen öğretme-öğrenme sürecinin ve genel olarak eğitim programının etkinliği belirlenebilmektedir (Güven ve Alan, 2017).

1.4. Eğitim Programının Özellikleri

Programın sahip olduğu özellikler programın uygulayıcıları tarafından kullanımını kolaylaştırarak programın daha etkin uygulanmasına destek olmalıdır. Eğitim programları aşağıda belirtilen özellikleri taşıdıkları takdirde kendisinden beklenenleri gerçekleştirebilecek potansiyele sahip olabilir (Akpınar, 2017):

- *Amaçlara Uygunluk:* Eğitim programı kullanılacağı okulların bulunduğu toplumun değerlerine, devletin eğitim hedeflerine uygun olduğu takdirde yararlı olabilir.
- *İşlevsellik:* Eğitim programı yaşamla içi içte olmalı ve bireylerin hayatlarına katkı sağlamalıdır.
- *Esneklik:* Eğitim programının esnek olması, çerçeve bir program olarak tasarlanmış olması ile ilgilidir. Öğretmenlere uygulamalarında esneklik imkanı tanıyan programlar daha etkin uygulanabilir.
- *Uygulayıcılara Yardımcı Olma:* Eğitim programı ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın uygulayıcılar tarafından başarılı bir şekilde uygulandığı takdirde kendisinden beklenen yararları sağlayabilir. Kısacası, eğitim programı uygulayıcı dostu bir program olmalı, açık ve anlaşılır olarak uygulayıcılara sunulmalıdır.
- *Bilimsellik:* Bilimsel bir eğitim programı içeriğinin güncel ve programın diğer öğeleriyle uyumlu olmasını gerektirir.
- *Ekonomiklik:* Eğitim programının en az maliyetle ekonomik olarak en fazla yararlı öğrencilerin yetiştirilmesine katkı sağlayabilmesidir.
- *Değişmez ve Genel Olma:* Devletin ve toplumun ihtiyaçlarına, taleplerine uygun olarak ülkenin her yerinde genel olabilmesidir.

1.5. Program Geliştirme

Eğitim programlarının bireylerin yetiştirilmesinde kullanılan bir araç olarak zamanla ortaya çıkan ihtiyaçlara göre yenilenmesi, değiştirilmesi ve ihtiyaçlara cevap verebilecek duruma getirilmesi gerekir. Program geliştirme süreci ortaya çıkan ihtiyaçlara göre oldukça geniş çerçevede yürütülen bir çalışmadır. Bu süreç birbirleriyle ilişkili olan ve bir düzen, sıra içinde yürütülmesi gereken birbirini tamamlayan pek çok görevden oluşan bir bütündür (Saltan ve Karataş, 2018). Son yıllarda program geliştirme yaklaşımlarında değişen dünya ve eğitim ihtiyaçları ile program geliştirmede de yeni program geliştirme yaklaşımı ortaya koyma araştırmalarının olduğu görülmektedir. Program, sadece düzenlenen ve geliştirilen bir yapı olmaktan ziyade öğrenen bir yapıya da sahip olmalıdır. Bu programın sonunda yapılacak bir değerlendirmeden ziyade programın her boyutuna gömülmüş bir öğrenen organizma olması anlamına gelmektedir (Budak ve Duran, 2016).

1.6. Program Değerlendirme

Program geliştirme sonucunda uygulanan eğitim programlarının etkili olma düzeyinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü programın etkili olma düzeyinin belirlenmesi, programın hangi yönlerinin eksik veya yetersiz kaldığı hususunda bilgi sunabilir. Bu nedenle eğitim programlarının geliştirilmesi kadar değerlendirilmesi de eğitim programının kullanılmasından önemlidir (Yazçayır ve Selvi, 2020). Karataş (2007), program değerlendirmeyi “Ölçülecek bilgiyi seçme, elde etme, analiz etme, iletme, elde edilen bilgiyi kullanma, uygulanan programın kalitesine ve verimliliğine karar ver-

me gibi özellikleri içinde barındıran çok yönlü bir kavram” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla program değerlendirme, programın geliştirilmesi sürecinde önemli katkı sağlayan ve program geliştirmeyi tamamlayan bir süreç olarak değerlendirilebilir. Belirtilen çerçevelerde farklı program değerlendirme modellerinin benimsediği farklı yaklaşımlar olmasına rağmen genel olarak program değerlendirme şu şekilde açıklanabilir: Bir eğitim programının uygulanmasına devam edilmesi veya uygulanmasının sonlandırılması, eksik veya yetersiz yönlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi adına bir yol haritası çizebilmek için bilgi toplama ve toplanan bilgiler ışığında uygun modeller kullanarak karar verme sürecidir.

Program değerlendirme sürecinde değerlendirmeye yeterli zamanın ayrılması önem arz etmektedir. Program geliştirme ve uygulama aşamalarının her birinde değerlendirme sürecinin olması gereklidir. Aksi takdirde programın istenilen amaca/kazanımlara ulaşması zor olacaktır. İlköğretim programlarının değerlendirilmesinde sadece yansıtıcı değerlendirmenin kullanılması, sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle program değerlendirme süreçlerinde “yansıtıcı, biçimlendirici ve düzey belirleyici değerlendirme biçimleri”nin her birinin kullanılması; programın gerçek anlamda etkili, etkin olup olmadığını ve istenilen başarıya ulaşma düzeyinin belirlenmesini sağlayacaktır (Özdemir, 2009).

2. ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ

Einstein, “Eğitim gerçeklerin öğretilmesi değildir, düşünmek için aklın eğitilmesidir.” der. ‘Düşünmek için aklın eğitilmesi’ adına en kritik dönem, erken çocukluk dönemidir. Okul öncesi dönem olarak da adlandırılan erken çocukluk dönemi, çocukluk ve yetişkinlikte temel olan bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerin gelişimi için hususi öneme sahip bir evredir. İnsan beyni hayat boyu gelişmeye devam etmesine rağmen, “öğrenme ve gelişme” yaşamın hiçbir döneminde ilk yıllarda olduğu kadar hızlı değildir. Altı yaşında beyin, yetişkin hacminin yaklaşık %90’ına ulaşır (Stiles ve Jernigan, 2010). Nörolojik araştırmalar, beyin ve davranışlardaki bu hızlı gelişimin, çocuğun deneyimlerinden ve çevreyle etkileşiminden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Wall, Litjens ve Taguma, 2015).

Bu denli önemli olan bir gelişim evresinde eğitimin önemi yadsınamaz. Erken çocukluk döneminde verilen eğitim, erken çocukluk eğitimi veya okul öncesi eğitimi olarak adlandırılmaktadır. Erken çocukluk eğitimi, çocuğun doğduğu günden ilkokula başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli rol oynayan bedensel, psikomotor, sosyal, duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, kişiliğin şekillendiği, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitim sürecidir (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2002).

Dünya üzerinde pek çok çocuk ya hiç eğitim alamamakta ya da kalitesiz ortamlarda eğitim alarak, kaliteli eğitim ortamlarından faydalanan yaşlılarına oranla oldukça dezavantajlı duruma düşmektedir. Bahsi geçen eşitsizliklerin oluşuktan sonra giderilmesi oldukça güç ve maliyetlidir. Buna yönelik alınabilecek en etkili ve düşük maliyetli önlemler için en doğru dönem, erken çocukluk dönemidir (Walker ve diğerleri, 2011).

Erken çocukluk eğitimine dahil edilecek çocukların yaş grubu, ülkeden ülkeye farklılaşabilmekte, uygulama ve düzenlemelere göre bu süreç farklı adlar alabilmektedir. Örneğin, Gordon ve Browne (2014) erken çocukluk eğitimini, 0-8 yaş arasındaki çocukların gelişimlerini desteklemek için grup ortamında verilen eğitim olarak tanımlamaktadırlar. Finlandiya’da 10 aylıktan itibaren altı yaşa kadar her çocuğun erken çocukluk eğitimi sürecine dâhil olma hakkı vardır (Kangas ve diğerleri, 2019) Gü-

ney Kore’de ise erken çocukluk eğitimi ilkokuldan önce 0-6 yaş arası süreci kapsamakta, 3-6 yaş arası çocuklar için okul öncesi eğitim kurumları, 0-6 yaş grubu çocuklar için ise çocuk bakım merkezleri bulunmaktadır (Nah ve Kwak, 2011). Türkiye’de ise erken çocukluk eğitimi kavramı genel olarak 0-6 yaş aralığı için kullanılmaktadır.

2.1. Erken Çocukluk Eğitiminin Amaçları

Montessori, erken çocukluk eğitiminin amacını “Çocuğa olan ilgimiz ‘ona bir şeyler öğretme’ hevesiyle değil, onun içinde yanan ve zeka denilen ışığın sürekli yanmasını hedefleyerek olmalıdır. Bu nedenle erken çocukluk eğitiminin asıl amacı, çocuğun doğal öğrenme tutkusunu canlandırmak olmalıdır.” sözleriyle ifade etmiştir.

Dünya Okul Öncesi Eğitim Örgütünün uzun yıllar başkanlığını yapmış olan Mialaret, her ülkede genel olarak erken çocukluk eğitiminin ‘toplumsal, eğitsel ve gelişimsel’ olmak üzere 3 temel amacının olduğunu belirtir. Toplumsal amaçlar; çalışan kadınların çocuklarına bakmak, her sınıftan çocuğa eğitim imkanı hazırlamak ve çocuğun sosyalleşmesine yardımcı olmaktır. Eğitsel amaçlar; dil ve iletişimin, duyu organlarının ve çevreye duyarlılığın geliştirilmesidir. Gelişimsel amaçlar ise; çocuğa yapılacak eğitime yönelik etkinliklerin çocuğun gelişim dönemlerini dikkate alarak onun herhangi bir eksiklik ve kırıklık duygusuna uğramamasını sağlamaya çalışmaktır (Akt.: Oktay, 1990).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (TEGM)’nce belirtilmiş olan şekilde erken çocukluk eğitiminin amaç ve görevleri: “Millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak; çocukların beden, zihin ve duyu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak, onları ilkokula hazırlamak, şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı oluşturmak ve çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak”tır (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı [OÖEP], 2013).

2.2. Erken Çocukluk Eğitiminin Temel İlkeleri

Erken çocukluk eğitimi bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler şunlardır (MEB OÖEP, 2013):

- Okul öncesi eğitimi çocuğun gereksinimlerine ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır.
- Okul öncesi eğitimi çocuğun motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişimini desteklemeli, öz bakım becerilerini kazandırmalı ve onu ilkokula hazırlamalıdır.
- Okul öncesi eğitimi kurumlarında çocukların gereksinimlerini karşılamak amacıyla demokratik eğitim anlayışına uygun öğrenme ortamları hazırlanmalıdır.
- Etkinlikler düzenlenirken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra çevrenin ve okulun olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Eğitim sürecinde çocuğun bildiklerinden başlanmalı ve deneyerek öğrenmesine olanak tanınmalıdır.
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına gereken önem verilmelidir.
- Okul öncesi dönemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi duyu ve davranışları geliştirilmelidir.
- Eğitim, çocuğun kendine saygı ve güven duymasını sağlamalı; ona öz denetim kazandırmalıdır.

- Oyun bu yaş grubundaki çocuklar için en uygun öğrenme yöntemidir. Bütün etkinlikler oyun temelli düzenlenmelidir.
- Çocuklarla iletişimde, onların kişiliğini zedeleyici şekilde davranılmamalı, baskı ve kısıtlamalara yer verilmemelidir.
- Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmesi desteklenmeli, yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve yetişkinin güven verici yakınlığı sağlanmalıdır.
- Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmelidir.
- Çocukların hayal güçleri, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir.
- Programlar hazırlanırken aile ve içinde bulunulan çevrenin özellikleri dikkate alınmalıdır.
- Eğitim sürecine çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanmalıdır.
- Okul öncesi eğitimin süreçleriyle rehberlik hizmetleri bütünleştirilmelidir.
- Çocuğun gelişimi ve okul öncesi eğitimi programı düzenli olarak değerlendirilmelidir.
- Değerlendirme sonuçları çocukların, öğretmenin ve programın geliştirilmesi amacıyla etkin olarak kullanılmalıdır.

3. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EĞİTİM PROGRAMLARI

Erken çocukluk dönemi eğitim programı, okul öncesi eğitim programı olarak da ifade edilmektedir. Erken çocukluk dönemi eğitim programı; erken çocukluk eğitimi kurumlarına devam eden çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini, motor, sosyal-duygusal, bilişsel gelişim ve dil gelişimi alanlarında gelişimlerinin en üst düzeye ulaştırılmasını, öz bakım becerilerinin kazandırılmasını ve ilköğretime hazır bulunmalarının sağlanmasını amaçlayan bir programdır.

Erken çocukluk eğitiminin amaçlarının gerçekleştirilmesi, erken çocukluk dönemindeki çocuğa gerekli bilgi, beceri, tutum ve temel alışkanlıkların kazandırılması ve çocukların toplumun değer yargılarını öğrenip uygulayabilmesi iyi planlanmış eğitim programları ve rehberlik hizmetleri ile sağlanabilir (Kandır, 2001).

Erken çocukluk dönemi eğitim programı; yenilikçi, kendi problemlerini çözebilecek kadar güçlü, olayları etkin bir şekilde çok boyutlu olarak değerlendirebilen, kendisinin ve diğer kültürlerin değer yargılarını ve anlayışlarını yorumlayabilen ve bütün bu özelliklerini insanlık adına kullanabilen bireylerin yetişmesine temel oluşturmalıdır (Tuğrul, 2005).

Erken çocukluk eğitiminde uygulanan eğitim programları genellikle bütünsel ya da beceriye özgü olmak üzere ikiye ayrılır. Bütünsel programlar, çocuk merkezli bir yaklaşımı vurgular ve aktif öğrenmeyi teşvik etmek için sınıfın ve eğitim materyallerin düzenlenmesi ile ilişkilendirilir. Beceriye özgü eğitim programları ise akademik ve sosyo-duygusal becerileri içeren belirli alanlarda öğrenmeyi teşvik etme amacı taşır (Jenkins ve Duncan, 2017). Bu programlar genellikle çocuğun gelişimini ve öğrenmesini ölçmek için belirlenen standartlardan etkilenir. Beceriye özgü programlar öğrenme ortamlarına daha yapısal bir yaklaşım yansıtır. Bütünsel ve beceriye özgü eğitim programları arasında pratikte her zaman keskin bir ayrım olmayabilir. Eğitim programı belirli bir odak alanı içerse dahi, odak alanı dışında kalan alanlarda çocuk merkezli, aktif öğrenmeyi ve çocukların gelişimini teşvik eden yaklaşım- lar uygulanabilir (Weiland ve diğerleri, 2018). Amerika, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, Japonya

gibi ülkelerin yanı sıra Avrupa ülkelerinin çoğunda çocukların oyun yoluyla öğrendikleri, bütünsel ve çocuk merkezli eğitim programları yaygındır (Schleicher, 2019).

Erken çocukluk eğitimi ve bakımının çocuklara ve topluma sağladığı yararların oranı, bu programların niteliğiyle ilişkilidir. Nitelikli bir okul öncesi eğitim programı; programın uygulandığı okullarda yetişkin ile çocuk arasındaki iletişime, çocuğun benliği ve değerleri hakkında olumlu düşünce geliştirmeye, çocuğa saygı duymaya ve ona olumlu destek sağlamaya imkân tanımalıdır. Çocuğu öğrenme sürecine ve etkinliklere aktif bir şekilde katılımı için cesaretlendirmeli, ailenin programa aktif olarak katılımına olanak vermelidir. Erken çocukluk eğitiminde eğitimciler, alanında uzman kişiler olmalıdır. Çalışanların sayısı ve yapısı çocuğun bireysel gelişimini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. İç ve dış fiziksel şartlar çocuğun gelişimini, büyümesini ve keşiflerde bulunarak öğrenmesini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir; hastalıklara ve ani olabilecek kazalara hazırlıklı olunmalı, çocuğa sağlık, güvenlik ve dengeli beslenmeyle ilgili çeşitli beceriler kazandırılmalıdır (Gordon ve Browne, 2016). Erken çocukluk eğitimi ve bakımının niteliğine yönelik araştırmalar, bu programların niteliğinin okul başarısı ve sosyo-duygusal gelişimdeki farklılıkların %15'ini açıkladığını ortaya koymaktadır (Tietze, Hundertmark-Mayser ve Rossbach, 1999). Tietze ve diğerleri (1998) tarafından Portekiz ve İspanya, Avusturya ve Almanyada 4 yaş grubu çocuklarla yapılan bir çalışma, nitelikli bir erken çocukluk eğitimiyle aile geçmişinden kaynaklanan öğrenme dezavantajlarının azaltılabileceğini göstermektedir. Erken çocukluk eğitimi almakta olan çocuklarla yapılan bir diğer çalışmada, erken çocukluk eğitimi programlarının niteliği ile çocukların bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimi arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Akt.: Wall, Litjens ve Taguma, 2015). Diğer taraftan, düşük nitelikli erken çocukluk eğitimi programlarının çocukların öğrenme ve gelişimleri üzerinde etkisi olmadığını gösteren çalışmaların yanı sıra bu programların olumsuz etkilerine yönelik kanıtlar mevcuttur (Howes ve diğerleri, 2008). Nitelikli öğretmen-çocuk etkileşimlerinin olduğu öğrenme ortamlarında düşük nitelikli etkileşimlerin olduğu ortamlara göre daha iyi sosyal yeterlikler ve daha az davranış problemleri ile karşılaşılmaktadır (Burchinal ve diğerleri, 2010).

4. DÜNYADA UYGULANAN ÇOCUK MERKEZLİ ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EĞİTİM PROGRAMLARININ DAYANDIĞI TEMEL YAKLAŞIMLAR

Günümüzde okul öncesi eğitimde etkili olan çağdaş yaklaşımların çocuk merkezli yaklaşımlar olduğu ilgili alan yazında görülmektedir. Öğretmenin de bir öğrenen olarak görüldüğü çocuk merkezli yaklaşımlarda, çocuk kendi öğrenmesinden sorumludur ve ona sunulan özel çevre olanaklarıyla bilgiyi kendisi yapılandırır. Erken yaşlardan başlayarak çocuğun tüm eğitim aşamalarında böyle bir yaklaşımın benimsenmesi; karar verebilen, kararlarının sonucuna katlanabilen, kişisel ve toplumsal problemleri farklı şekillerde çözebilen, sorumluluk sahibi bireylerin yetişmesinde önemli katkı sağlayabilir (Oktay, 2005).

Çocuk merkezli yaklaşıma göre okul öncesi eğitim programlarının bazı özellikleri taşıması gerekir. Bu programlar çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun bir ortam sunabilmeli, tüm gelişim alanları ile yaratıcılıklarını destekleyici özellikler içermeli ve bunlar arasında bir denge kurmalıdır. Çocukların ilgi ve deneyimleri dikkate alınarak düzenlenmeli, onları bireysel, grup içinde ve yetişkinlerle oyun oynamaları için cesaretlendirmelidir. Çocuk merkezli bir okul öncesi eğitim programı, çocukları düşünmeye, soru sormaya, araştırmaya, problem çözmeye, yeni fikirler geliştirmeye ve denemeye teşvik etmeli, seçim yapmaları ve bağımsız olmaları için desteklemelidir. Yapılandırılmış etkinlikler

yanında kendiliğinden gelişen etkinliklere de olanak tanınmalı, günlük programda, aktif-pasif, sınıf içinde - dışında, bireysel-grup, büyük kas, küçük kas, çocuğun ve öğretmenin başlattığı etkinlikler arasında denge kurulmalıdır. Ayrıca, çocuklar, öğretmen ve program açısından düzenli bir biçimde değerlendirme yapılmalıdır (Kandır, Özbey ve İnal, 2010).

Dünyada uygulanan çocuk merkezli erken çocukluk eğitimi programlarının dayandığı temel yaklaşımlar Bank Street, Regio Emilia, HighScope, Montessori ve Waldorf yaklaşımlarıdır.

Bank Street Yaklaşımı (Gelişimsel Etkileşim Yaklaşımı): Harriet Johnson, Lucy Sprague Mitchell, Caroline Pratt ve Barbara Biber tarafından geliştirilmiş olan Bank Street Yaklaşımı; eğitimin deneysel doğası üzerinde durmakta ve planlanmış bir müfredat yerine, çocuklarla sürekli çalışarak ve yeni fikirleri (etkinlikler, materyaller.vb.) deneyerek çocuklara eğitim verilmesini sağlamaktadır. Yaklaşım, öğretmenin her çocuğun bireyselliğini, becerisini fark etme ve çocuğa etkili bir şekilde dönüt verme bilgi ve yeteneğine sahip olması temeline dayanmaktadır (Driscoll ve Nagel, 1999; Lunenburg, 2000). Bu yaklaşımda okullar; toplumdan izole edilmemekte, ailelerin ve toplumun sorumluluğunu paylaşmaktadır. Okulun görevi; çocukların kendileri ile yaşam arasındaki bağlantıyı kurmayı sağlamak, çocuğun bireysel yeteneklerini fark etmesini sağlayıp bunu geliştirmesine yardımcı olmaktır. Bunun yanı sıra, çocuğun çevreyle uyumunu sağlaması, seçim yapması, kendi seçtiklerini oluşturması, risk alması, yardımları kabul etmesi, diğer insanları düşünmesi, sosyal gruplara ait olma duygusunu kazanması, arkadaşlık kurabilmesi ve farklılıkları algılaması da okulun diğer görevlerindedir (Berk, 1994).

Bank Street yaklaşımına dayalı programın özellikleri şunlardır (Bayhan ve Bencik, 2008; Seçer, 2012):

- Çocuğun zihinsel, sosyal, duygusal ve bedensel gelişimine diğer bir anlatımla bütüncül çocuk gelişimine odaklanmaktadır.
- Etkin katılım ve öz yönelimli öğrenme önemlidir. Öğretmen yönlendirmeli pasif derslerin önemi azalmıştır.
- Bank Street sınıfındaki günün esnekliği, bireysel, küçük grup ve büyük grup oyunlarını ve öğrenmelerini içerir.
- Programın akademik hedefleri öncelikle ilgi merkezlerinde, örneğin bağımsız deney ve problem çözmeyi teşvik etmek için tasarlanan matematik ve fen alanlarında gerçekleştirilir.
- Plan yapma önemli bir aşamadır.
- Oyun, programın zorunlu elemanıdır.
- Sosyal çalışmalar programın merkezinde yer alır. Programda demokratik yaşam ve inanç üzerine vurgular yapılır.
- Programın temelini oluşturan alan gezileriyle çocukların gerçek deneyimler edinmeleri önemlidir. Bu deneyimler süresince, etkin öğrenme zorunluluğu, somut kavram örneklerinin önemi, bilginin yararları vurgulanır.
- Programın elemanlarından biri de proje yaklaşımıdır.
- Programda yer alan sanat çalışmaları önemli etkinliklerdendir.
- Farklılıklar üzerinde önemle durulur. Farklılık kavramı ele alınan tüm durumlara uygulanır.
- Personel gelişimi, aile katılımı ve toplumsal ilişkiler programın önemli bir parçasıdır. Her ay ailelerden biri okula davet edilir, çocuklarla etkinliklere katılır. Ayrıca öğretmen etkinlikler esnasında bol bol fotoğraf çekip her ayın bitiminde ailelere, uygulanmakta olan programı ve sınıfı anlamlandırmaları için gönderir.

HighScope Yaklaşımı (Bilişsel Gelişmecilik Yaklaşımı): HighScope yaklaşımı; Weikart tarafından ortaya konulmuş, özel bir donanım, materyaller ya da çevre istemeyen eğitimsel bir süreç ve felsefedir. HighScope yaklaşımının dayandığı temel ilkeler “etkin öğrenme, olumlu yetişkin-çocuk etkileşimi, öğrenme çevresi, tutarlı bir günlük program ve değerlendirme” dir. High/Scope yaklaşımında öğretmenlerin görevi, etkin öğrenmeyi geliştirecek bir ortam sağlamak ve çocuklara eylemleri hakkında düşünceleri için yardımcı olmaktır. Bir anlamda çocuklar, gelişmişlik düzeylerine göre bilimsel gözlem ve müdahale yöntemiyle öğrenmektedirler (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2002; Koçak, 1998; Poyraz ve Dere, 2001).

HighScope yaklaşımında önemli olan bir diğer kavram da ‘temel deneyimler’dir. Temel deneyimler, küçük çocukların neler yaptıklarını, yaşadıkları dünyayı nasıl algıladıklarını ve gelişimleri için önemli olan türden deneyimleri tanımlar. Temel deneyimler; sosyal-duygusal gelişme, dil ve okur-yazarlık, yaratıcı temsil, sınıflandırma, sıralama, sayı, mekansal ilişkiler, zaman, müzik ve hareket olmak üzere 10 kategoride toplanabilir (Hohmann ve Weikart, 2000).

High/Scope yaklaşımına uygun şekilde hazırlanmış bir erken çocukluk eğitimi programının günlük düzenini; temizlik, ‘planla-yap-değerlendir’ sıralaması, küçük ve büyük grup faaliyetleri ve açık hava faaliyetleri oluşturmaktadır. Yetişkinler, çocukların etkin öğrenciler olabileceği bir ortam oluşturmak amacıyla, önceden bildirilmeyen hiçbir değişikliğin olmadığı tutarlı bir günlük program oluşturup bu programı sürdürürler. Günlük programın aksamadan uygulanması, çocuklara zaman denetimi ve bağımsızlığın keyfine varma fırsatı sağlar ki bu da sorumluluk duygusunu geliştirmektedir (Koçak, 1998).

Reggio Emilia Yaklaşımı: Malaguzzi tarafından ortaya konulan Reggio Emilia yaklaşımının temelleri, eğitimde özellikle sosyal çevrenin rolünü vurgulayan Vygotsky’nin sosyal yapılandırmacılık ve sosyo-kültürel teorilerine dayanmaktadır. Sosyokültürel kuramda çocuğun öncelikle çevresindeki kişilerden ve onların sosyal dünyalarından öğrenmeye başladığı, kazandığı kavramların, fikirlerin, becerilerin ve tutumların kaynağının sosyal çevre olduğu öngörülmektedir (Oğuz, 2007).

Reggio Emilia yaklaşımına göre çocuk, büyüme sürecinde gelişimini engelleyen bir duvarla karşı karşıyadır. Bu duvar, eskimiş ve kalıplaşmış katı kurallar, yetişkinler tarafından benimsenmiş ancak çocuklar tarafından anlaşılması oldukça güç olan ve geçerliliğini yitirmiş davranış kalıpları ve geleneksel eğitim metotlarından meydana gelmektedir. Bundan dolayı, öncelikli olarak çocuğun yaşadığı toplumdaki yeni kültürel değerleri ve rolleri öğrenmesi için desteklenmesi gerekmektedir. Bu destek sağlandıktan sonra çocuk, gelişimini engelleyen ve eski değer yargılarından oluşan bu “duvar”ı kendi kendine aşmayı başarmalıdır (Aslan, 2005).

Erken çocukluk döneminde toplum temelli eğitim modellerine örnek teşkil eden Reggio Emilia yaklaşımını özel kılan faktörlerden biri, çocuğa ve çocuğun öğrenme ortamına, fiziksel, sosyal ve duygusal çevresine verdiği değerdir. Çocuk bilgiyi, aktif şekilde araştıran sosyal bir varlık olarak kabul edilir. Malaguzzi’in ifadesiyle çocuğun uygun bir öğrenme ortamında kendisini gerçekleştirmesi ve kendisini ifade etmesi için 100 dilinin (The Hundred Languages of Children) olduğu kabul edilmektedir. Çocuklar birçok farklı sembolik yolda kendilerini ifade etme fırsatını bulurlar. Örneğin, oyun oynarken duygularını açığa çıkarırlar, dans, kil, resim ve müzik yoluyla dillenecek kendilerini ifade ederler ve bu süreçte çevresindeki kişilerle iletişime geçerler. Çocuğun yüz dili olarak adlandırılan bu bakış açısı, çocukların somut deneyimlerini sembolik deneyimlere dönüştürdüğünü savunmaktadır. Bu aşamada eğitimcilere düşen görev, çocuğun imajını desteklemek, çocuklara çeşitli ifade yollarının

yaratılması için sınıfta gerekli düzenlemeleri yapmak, buldukları ortama ve kültüre uygun programlar geliştirmektir (Arseven, 2014).

Head Start Yaklaşımı: Head Start yaklaşımının temel felsefesi; bir yıllık yoğun, bütüncül, yüksek kaliteli erken çocukluk müdahalesinin çocukların anaokulu deneyimlerinde başarılı olmaları için temel dayanak sağladığıdır. Yoksulluğun “sosyal kalıtım” yolu ile nesilden nesile aktararak adeta bir “kader” haline geldiği, erken eğitimin ise yoksullukla mücadelede önemli bileşenlerden birisi olduğu, “yoksulluk zincirinin” kırılmasında ancak erken eğitimle mümkün olabileceği görüşü Head Start’ın hareket noktasını oluşturmuştur. Ayrıca çocukların fiziksel, sosyal, eğitimsel gereksinimlerine, ailesine ve topluma bir bütün olarak bakılması amaçlanmaktadır (Temel ve İmir, 2019).

Head Start felsefesinin bileşenleri şunlardır (Morrison, 2014; Akt. Temel ve İmir,2019):

- Bütüncül yaklaşım: Eğitim, sağlık ve dış sağlığı hizmetleri, aile katılımı, ebeveynlerin güçlendirilmesi ve eğitimi düşük gelirli ebeveynlerin işe alınmasını kapsar.
- Sosyal yeterlik üzerine odaklanmak: Bu noktada çocuk yeni beceri öğrenebilir. Çeşitli sosyal durumlarda becerilerini başarı ile sergilemek için sosyal yeterlik geliştirir.
- Yerel kontrol: Ulusal rehber ve yazılı performans standartları, yerel programların eğitim programına karar vermek ve program bütçesini onaylamak gibi önemli kararlar verebildiği belirtilmektedir.
- Aile katılımı: Her bir yerel programın kalbi Politika Konseyi’dir. Bu konsey birincil olarak ailelerden oluşur. Bu konseyde aynı zamanda doktorlar, aktivistler, yerel politikacılar gibi gönüllülerden oluşur ve önemli bir güce sahiptirler. Örneğin bütün personeli onaylamak, yıllık bütçeyi kabul etmek, planın her bir bileşenini onaylamak gibi.
- Toplumsal taahhüt: Yerel halk, programın o bölgede yürütülmesi için gerekli kaynakların önemli bir kısmını bağış olarak temin ederler. Binalar, tıbbi hizmetler, yasal ve finansal destekler vb.) program bütçesinin %20’si doğrudan ya da dolaylı yerel bağışlar ve gönüllülerin çalışmasından oluşmak zorundadır.

Montessori Yaklaşımı (Duyusal Bilişselcilik Yaklaşımı): İtalya’nın ilk kadın doktoru Maria Montessori tarafından ortaya konulan Montessori yaklaşımı, küçük çocuklar için geliştirilmiş düzen ve özgürlük arasındaki mantıklı bir denge üzerine kurulmuştur. Çocuklara uzman Montessori öğretmenlerinin ve özel olarak geliştirilmiş Montessori araç-gereçlerinin yardımı ile kendi yeteneklerini kullanabilmeleri ve kendi adımlarıyla gelişebilmeleri için sağlıklı ve sağlıklı bir sistem sunmaktadır. Bu sistem, çocuğun doğal büyümesine ve gelişmesine uygun, ancak henüz yapmaya hazır olmadığı şeyleri yapmasına izin vermeyen bir sistemdir (Mallory, 1989; Montessori, 1997).

Montessori eğitim yaklaşımının beş temel prensibi bulunmaktadır. Bunlar: çocuğa saygı, emici zihin, duyarlı dönemler, hazırlanmış çevre, oto eğitim (kendi kendine eğitim)’dir (Temel ve İmir, 2019).

Montessori, çocukların özellikle üç alanda gelişmelerini hedef almıştır. Bu üç alan; hareket eğitimi, duyarların eğitimi ve dil eğitimidir (Yıldız, 2000).

Waldorf Yaklaşımı: Rudolf Steiner tarafından ortaya konulan Waldorf yaklaşımının temel felsefesine göre insan, “beden, ruh ve akıl” olmak üzere üç temel öğeden oluşur. Waldorf yaklaşımına dayalı erken çocukluk eğitimi programı çocukların baş, kalp ve el eğitimine önem verir. Programın

felsefesine göre, çocuk yedi yaşına geldiğinde bütüncül bir gelişimle iyi eğitilmiş bir duruma gelmelidir. Fiziksel aktiviteler hayal gücü ile birleştirilmiştir. Waldorf eğitim programı çocukların ruhsal gelişimine önem verir. Bununla birlikte programda estetik de önemli bir bileşendir. Hem çevre düzenlemesi hem de etkinlikler çocuğun estetik algısını geliştirir nitelikte hazırlanmalıdır. Özellikle öykü okuma çalışmaları estetik duygusunun ve hayal gücünün gelişimi açısından önemlidir (Walsh ve Petty, 2007).

5. TÜRKİYE'DE UYGULANAN ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EĞİTİM PROGRAMLARI

Türkiye'de uygulanan erken çocukluk dönemi (okul öncesi) eğitim programı; erken çocukluk eğitimi kurumlarına devam eden çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini, bütün gelişim alanlarının desteklenerek en üst düzeye ulaşmasını, öz bakım becerilerini kazanmalarını ve temel eğitime hazır bulunmalarını sağlamayı odak noktası olarak belirlemiştir (MEB OÖEP, 2013).

Eğitim programları; çağdaş kuram ve yaklaşımlar, toplumun gereksinimleri, çocuk ve gençlerin değişen özellik ve ihtiyaçları, hızlı değişen ve gelişen bilim ve teknolojinin verileri doğrultusunda sürekli olarak değerlendirilmeli ve geliştirilmelidir (Gürkan, 2012). Bu çerçevede Türkiye'de erken çocukluk dönemi eğitim programları resmi olarak 1994 yılından bu yana (2002-2006-2013) sürekli değerlendirilip geliştirilerek uygulamaya konmuştur.

5.1. Türkiye'de Uygulanan Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programlarının Tarihçesi

Türkiye'de erken çocukluk eğitimi adına ilk program taslağı 1989 yılında hazırlanmıştır. 1994 yılından önce okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenler, MEB tarafından hazırlanan çerçeve programlardan yararlanarak ünite ve günlük planlarını kendilerinin yazdığı hedefler ve hedef davranışlara göre hazırlamaktaydılar. 1994 yılında resmi bir Okul Öncesi Eğitim Programı hazırlanmıştır (Gelişli ve Yazıcı, 2012). Bu program, çocuğun gelişim alanlarını ve hedef davranışları içermiştir. Programın değerlendirilmesi sonucunda, 1994 programının yeterince anlaşılmadığı, uygulamada bazı güçlüklerin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. İki yıl süren çalışmanın sonucunda program güncellenmiş ve hazırlanan güncel program 2002-2003 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya konmuştur. Bu programda gelişimsel hedeflere yer verilmiş ve konunun eğitim programlarında birer araç olarak kullanılması zorunlu kılınmıştır. 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda kazanılması beklenen davranışlar 'psikomotor, sosyal-duygusal, bilişsel alan ve dil alanı ile öz bakım becerileri alanı' dikkate alınarak düzenlenmiştir (Kandır, Özbey ve İnal, 2010).

MEB, okul öncesi eğitim programlarında dünyada ve ülkemizde meydana gelen gelişmeler doğrultusunda program geliştirme çalışmalarını sürdürmüş ve 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'nı hazırlayıp uygulamaya koymuştur. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı, 3-6 yaş çocukların psikomotor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişim alanlarını desteklemeyi ve öz bakım becerilerinin kazanılmasını sağlamayı amaçlamıştır. 1994 ve 2002 yılı okul öncesi eğitim programları davranışçı yaklaşım esas alınarak oluşturulurken, 2006 yılı okul öncesi eğitim programı ise çoklu zeka ve yapılandırıcı yaklaşımın temel ilkeleri esas alınarak oluşturulmuştur. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda; programın tanıtımına, eğitim programının ve öğretmen kılavuz kitabının kullanılmasında önerilen yönetime, gelişim özelliklerine, 36-72 aylık çocukların eğitimleri için belirlenen amaç ve kazanımlara ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki eğitim etkinlikleri ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Gelişim

özellikleri; 36-48 aylık çocuklar, 48-60 aylık çocuklar, 60-72 aylık çocuklar için ayrı ayrı verilmiştir. Bunun yanında; okul öncesi eğitimde kalite, meslek etiği ve öğretmen yeterlikleri, davranış yönetimi, çocuk ve yaratıcılık, okul öncesi eğitimde sorumluluk, çevre duyarlılığı, farklılıklara saygı eğitimi ve kaynaştırma eğitimine, öğrenme sürecine, eğitim ortamlarının düzenlenmesine, plan türleri ile ilgili bilgilere, aile katılımına ve değerlendirmeye yer verilmiştir (MEB 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2006). 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı ile birlikte, programın uygulayıcılar tarafından daha iyi anlaşılması için '2006 Okul öncesi Eğitim Programı Öğretmen Kılavuz Kitabı' yayımlanmıştır. Bu kitapta 36-48 aylık çocuklar, 48-60 aylık çocuklar ve 60-72 aylık çocuklar için ayrı ayrı olmak üzere yıllık ve günlük plan örnekleri yer almıştır. Günlük plan örnekleri, tam ve yarım günlük plan örnekleri şeklinde ayrı ayrı verilmiştir. Öğretmen kılavuz kitabında ayrıca; psiko-motor alana, sosyal-duygusal alana, dil alanına, bilişsel alana ve öz bakım becerilerine yönelik örnek etkinlikler, kazanım değerlendirme formu örneği ve gelişim raporu örneği verilmiştir (Okul Öncesi Eğitim Programı [36-72 Aylık Çocuklar için] Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2006). 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı, 7 yıl uygulanmıştır.

5.2. Türkiye'de 2013 Yılında Güncellenerek Uygulamaya Konulan Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programları

Türkiye'de ulusal ve uluslararası alan araştırmaları, uygulamadan gelen geri bildirimler ve Okul Öncesi Eğitiminin Güçlendirilmesi Projesi çalışmaları kapsamında yapılan mevcut durum analizleri dikkate alınarak 2012-2013 yılında erken çocukluk eğitimine yönelik program geliştirme çalışması yapılmıştır. Bu süreçte okul öncesi eğitimi veren bütün paydaş kurum ve kuruluşların da katkıları dikkate alınarak program geliştirme çalışmaları tamamlanmış ve 36-72 aylık çocuklar için 2013 yılında Okul Öncesi Eğitim Programı uygulamaya konulmuştur (MEP OÖEP, 2013). 0-36 aylık çocuklar için güncellenen eğitim programı ise, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Türk Millî Eğitimin Genel Amaçları, Okul Öncesi Eğitimin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri dikkate alınarak hazırlanmış ve 2013-2014 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulmuştur.

5.2.1. 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı

0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, 0-36 aylık çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini; motor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel alanlarda gelişimlerinin en üst düzeyine ulaşmalarını; sağlık, bakım ve beslenmelerinin uygun şekilde desteklenmesini sağlamak amacı ile geliştirilmiştir. Program 'gelişimsel, sarmal, dengeli, esnek, bütüncül, oyun ve etkileşim temelli, uyarlanabilir, keşfederek öğrenme öncelikli olduğu, duyuların geliştirilmesinin ön planda olduğu, eğitimciye özgürlük tanıyan, çok yönlü değerlendirmenin esas olduğu, ailenin eğitime katılımının önemsendiği' bir programdır. Programda güvenli ve çocuk dostu ortamların düzenlenmesi önemlidir ve program bireysel ve küçük grup etkinliklerine yer verilmesini gerektirir (MEB 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, 2013).

Programda 0-36 aylık çocukların öğrenme süreçleri planlanırken gelişim özelliklerine uygun şekilde geliştirilen göstergelerden yararlanılır. Buna göre bilişsel gelişim alanında 65, dil gelişimi alanında 54, sosyal/duygusal gelişim alanında 46, kaba motor gelişim alanında 81, ince motor gelişim alanında 65 olmak üzere toplam 311 göstergeye yer verilmiştir.

5.2.1.1. 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı'nda Öğrenme Ortamı, Günlük Akış, Etkinlik Planı ve Değerlendirme

0-36 aylık çocukların öğrenme sürecinin en önemli parçalarından birisi, içinde buldukları öğrenme ortamlarının niteliğidir. Bebeğin/çocuğun bulunduğu ev ortamı veya kreş ortamı onun bilişsel, dil, sosyal-duygusal ve motor gelişimini pozitif yönde destekleyecek nitelikte sessiz, rahat ve kucaklayıcı olmasının yanı sıra aktif öğrenmeyi teşvik edici olmalıdır. Günlük akış, yapılacak etkinlikler ile rutinleri gösteren çizelgedir. Günlük akışın planlanması 0-24 ay ve 24-36 ay çocukları için ayrı ayrı yapılır. 0-24 aylık çocuklar için bir günlük akış; kuruma geliş/serbest zaman, etkinlik zamanı, bahçe/açık alan zamanı, öğle, etkinlik zamanı, bahçe/açık alan zamanı ve kurumdan ayrılış-serbest zaman bölümlerinden oluşmaktadır. Beslenme, alt değiştirme ve uyku gibi rutinler 0-24 aylık çocukların gündelik hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle 0-24 aylık çocuklar için günlük akışta verilen her zaman diliminde rutin bakımlar o zaman diliminin bir parçası olarak ele alınmıştır. 24-36 aylık çocuklar için bir günlük akış ise kuruma geliş, grup zamanı (güne başlangıç), etkinlik zamanı, öğle, etkinlik zamanı, grup zamanı (günü değerlendirme) ve kurumdan ayrılış kısımlarını içermektedir. 24-36 aylık çocuklar için günlük akışta etkinlik zaman dilimi serbest oyun, planlı oyun, sabah ve öğleden sonra ara öğün ile bahçe zamanlarını kapsamaktadır. Günlük akış hazırlanırken eğitimcinin, gelişim göstergelerini desteklemek için planladığı etkinliği etkinlik planına ayrıntılı olarak yazması gerekir. Etkinlik planında etkinliğin adı, gelişim göstergeleri, materyal, öğrenme süreci, güvenlik önlemleri, uyarılma ve değerlendirme bölümleri yer almalıdır (MEB 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, 2013).

0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı'nda değerlendirme 'çocuğun tanınması ve değerlendirilmesi, programın değerlendirilmesi ve eğitimcinin kendini değerlendirmesi' şeklinde çok yönlü olarak ele alınmıştır (MEB 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı, 2013).

5.2.1.2. 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı ve Aile Eğitimi/Aile Katılımı

Ailenin eğitime katılımı, 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı'nın temel özelliklerinden biridir. Bu temel özellikten yola çıkılarak ailenin çocuğun eğitimine erken katılımının çocukların gelişimini olumlu yönde desteklediğinden hareketle "0-36 Ay Çocukları İçin Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER)" hazırlanmıştır. EBADER, 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı ile eş zamanlı olarak okul öncesi öğretmenlerinin kullanımına sunulmuş bir eğitim materyali olup aile ve eğitimci kitabı olmak üzere iki kitaptan oluşmaktadır. EBADER Aile Kitabı'nda: "Sağlık, Bakım ve Beslenme El Kitabı", "Oyun ve Oyuncaklar", "Resimli Çocuk Kitapları", "Duyu Eğitimi" ve "Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Farkındalık Oluşturma" başlıklı 5 kitapçık yer almaktadır. EBADER Aile Kitabı'na <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ebaderaile.pdf> adresinden erişilebilmektedir. EBADER Eğitimci Kitabı, okul öncesi öğretmenleri aile eğitimi ve katılımı konusunda bilgilendirmek ve onlara rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bir eğitim materyalidir. Kitabın 'aile eğitimi çalışmaları' ana başlığı altında: 'Aile Eğitimi Çalışmalarının Özellikleri, Uygulama Süreci ve Değerlendirilmesi, Aile Eğitimine Hazırlık, Aile Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler, Aile Eğitimi Çalışmaları İçin Örnek Oturumlar' alt başlıklarıyla açıklamalara yer verilmiştir. Kitabın 'aile katılım çalışmaları' ana başlığı altında ise 'Aile İletişim Etkinlikleri, Ailenin Eğitim Etkinliklerine Katılımı ve Bireysel Görüşmeler' alt başlıklarıyla açıklamalara yer verilmiştir (MEB EBADER, 2013). EBADER

Eğitimci Kitabı'na <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36ebaderegitimcikitap.pdf> adresinden erişilebilmektedir.

5.2.2. 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı

36-72 aylık çocuklar için hazırlanmış olan okul öncesi eğitim programı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36-72 ay aralığındaki çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini; motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişim alanlarında gelişimlerinin en üst düzeye ulaşmasını, öz bakım becerilerini kazanmalarını ve ilkokula hazır bulunmalarını sağlamak amacı ile geliştirilmiştir. Program, çocukların gelişimlerini desteklemesinin yanı sıra bütün gelişim alanlarında görülebilecek yetersizlikleri önlemeyi amaçladığından destekleyici ve önleyici boyutları olan çok yönlü bir program olma özelliği taşımaktadır. Program, çocukların gelişim düzeylerine ve özelliklerine dayanan ve bu anlamda, bütün gelişim alanlarının geliştirilmesini esas alan "gelişimsel" bir programdır (MEB OÖEP, 2013).

Yukarıda belirtilen özelliklerin yanında programın dikkat çeken diğer özellikleri şunlardır (MEB OÖEP, 2013):

- Esneklik.
- Sarmaldır.
- Eklektiktir.
- Dengelidir.
- Oyun temellidir.
- Keşfederek öğrenme önceliklidir.
- Yaratıcılığın geliştirilmesi ön plandadır.
- Günlük yaşam deneyimlerinin ve yakın çevre olanaklarının eğitim amaçlı kullanılmasını teşvik eder.
- Temalar/konular amaç değil araçtır.
- Öğrenme merkezleri önemlidir.
- Kültürel ve evrensel değerleri dikkate alır.
- Aile eğitimi ve katılımı önemlidir.
- Değerlendirme süreci çok yönlüdür.
- Özel gereksinimli çocuklar için uyarlamalara yer vermektedir.
- Rehberlik hizmetlerine önem vermektedir.

Programda çocuğun gelişimsel düzeyinin belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla sırası ile bilişsel, dil, sosyal ve duygusal, motor gelişim alanları ile öz bakım becerilerinde çocukların gelişim özellikleri 36-48, 48-60 ve 60-72 aylık olmak üzere üç döneme ayrılarak verilmiştir. Aşağıdaki tabloda MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda yer aldığı şekliyle her bir gelişim alanı ve öz bakım becerilerinden yaş gruplarına göre seçilen beşer gelişim özelliğine yer verilmiştir.

Tablo 1. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda Yer Alan Örnek Gelişim Özellikleri

	36-48 Aylık Çocuklar için Örnek Gelişim Özellikleri	48-60 Aylık Çocuklar için Örnek Gelişim Özellikleri	60-72 Aylık Çocuklar için Örnek Gelişim Özellikleri
1 Bilişsel Gelişim	<ul style="list-style-type: none"> - Renkleri tanıy ve eşleştirir. - Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterir. - Cinsiyetini söyler. - Modele bakarak iki nesneden oluşan örüntüyü devam ettirir. - Üç küple köprü yapar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Verilen iki yarımı birleştirerek bütün oluşturur. - Nesnelere ve rakamlar arasında ilişki kurar. - Farklı dokulardaki nesnelere ayırt eder. - Gösterilen resimlerden öykü oluşturur. - Nesnelere çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur. - Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı nasıl yaptığını açıklar. - 1'den 10'a kadar olan nesnelere kullanarak toplama/ çıkarma yapar. - Günün farklı zaman dilimlerinin isimlerini söyler. - Somut nesnelere kullanarak grafik oluşturur.
2 Dil Gelişimi	<ul style="list-style-type: none"> - Neden, nasıl, kim gibi sorular sorar. - Nesnelere işlevlerini anlatır. - İfadelerinin çoğu anlaşılır. - Yaptığı günlük işlerle ilgili olarak sorulan sorulara cevap verir. - İki olaylı oluş sırasına göre anlatır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sesin özelliğini söyler. - Birleşik cümleler kurar. - Konuşmalarında edatları/ bağlaçları kullanır. - Neden, nasıl, kim gibi sorulara yanıt verir. - Görüş alanı dışındaki nesnelere ilgili yönergeleri yerine getirir. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sesinin tonunu, hızını, şiddetini ayarlar. - Dil bilgisi kurallarını çoğunlukla doğru kullanır. - Eş sesli sözcüklerin anlamlarını söyler. - Yetişkinlere duygu ve düşüncelerini anlatır. - Konuşmalarında mizahı kullanır.
3 Sosyal ve Duygusal Gelişim	<ul style="list-style-type: none"> - Yetişkin denetiminde kurallara uyar. - Basit sorumlulukları yerine getirir. - Kendine ait nesnelere paylaşır. - Gerekli durumlarda izin ister/izin alır. - Sıraya girer/Sırasını bekler. 	<ul style="list-style-type: none"> - Duygularını jest ve mimiklerle ifade eder. - Başkalarının duygu durumlarına uygun tepkiler verir. - Sosyal problemlerini çözme konusunda çaba gösterir. - Bir sorunu olduğu zaman yardım ister. - Gerektiği durumlarda bağımsız davranır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ebeveyninin telefon numarasını söyler. - Başkalarının duygularını açıklar. - Gerekli durumlarda kuralları başkalarına açıklar. - Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlar. - Amaçları doğrultusunda davranır.
4 Motor Gelişim	<ul style="list-style-type: none"> - Durduğu noktadan çift ayak öne doğru atlar. - Topu iki eliyle hedefe atar. - Atılan topu bütün vücuduyla tutar. - Tek ayak üzerinde 4-5 saniye durur. - Denge tahtasında kısa mesafe yürür. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koşarken komutla yön değiştirir. - Engelin üzerinden çift ayak atlar. - Galop hareketini yapar. - Bisikletle köşeleri döner. - Örneğe bakarak gösterilen modeli çizer. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ritme uygun olarak sekme hareketi yapar. - Topu tek elle omuz üstünden atar. - İp atlar. - Yatay, dikey, eğri ve eğik çizgiler çizer ve bu çizgilerden yeni bir şekil oluşturur. - Tek ayak üzerinde 9-10 saniye durur.

5	Öz Bakım Becerileri	<ul style="list-style-type: none"> - Düğmesiz ve bağısız giysileri yardımsız çıkarır. - Ellerini ve yüzünü yardımla yıkar, kurular. - Dişlerini yardımla fırçalar. - Tuvalet gereksinimini yardımla karşılar. - Kendine ait eşyaları toplar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Giysilerindeki büyük düğmeleri ilikler, çözer. - Ellerini ve yüzünü yardımsız yıkar. - Sofra kurallarına uygun davranır. - Yemekle ilgili araç gereçleri doğru kullanır. - Tuvalet gereksinimini kendi başına karşılar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Günlük işlerde sorumluluk alır ve yerine getirir. - Hava şartlarına uygun giysiler seçer. - Yemek araç gereçlerini veya servis tepsisini taşır. - Giysilerini kendi kendine çıkarır, giyer. - Temizlikle ilgili malzemeleri doğru kullanır.
----------	----------------------------	---	---	---

Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda, "kazanım" ve "gösterge"ler temel alınmıştır. Programda çocukların gelişim özellikleri yaş gruplarına göre, kazanım ve göstergeler ise bütün olarak ele alınmıştır. Öğretmenin kendi grubundaki çocuklar için programdan kazanım ve göstergeleri seçerken çocukların gelişim özelliklerini dikkate alması gerekmektedir. Kazanımlara dayalı olarak oluşturulmuş olan göstergeler genellikle kendi içinde basitten karmaşığa, somuttan soyuta ve birbirini izleyen aşamalar hâlinde sıralanarak belirlenen kazanımın gerçekleşmesine hizmet eder. Göstergeler, kazanımların gözlemlenebilir hâlidir. Öğretmenler belli bir kazanımla ilgili olarak etkinlik oluştururken göstergeler onlara yol gösterecektir. Bu durum, kazanımı kapsayıcı nitelikte etkinliklerin yazılmasını ve uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Gereksinim duyulduğunda programda yer almayan bir kazanım ve/veya gösterge, öğretmen tarafından belirlenerek eğitim planına eklenebilir. Ancak bu tür düzenlemelerde gerekçelerin iyi belirlenmesine; eklenen kazanım ve göstergelerin Türk Millî Eğitiminin Amaçları, Okul Öncesi Eğitiminin Amaçları, programın temel felsefesi, amaçları ve özellikleriyle tutarlı olmasına, diğer kazanımlarla çakışmamasına ve çelişmemesine özen gösterilmesi gerekmektedir (MEB OÖEP, 2013). Programda; bilişsel gelişim alanından 21, dil gelişimi alanından 12, sosyal ve duygusal gelişim alanından 17, motor gelişim alanından 5, öz bakım becerileri ile ilgili ise 8 kazanım olmak üzere toplam 63 kazanım yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda yer aldığı şekliyle her bir gelişim alanı ve öz bakım becerilerinden seçilen örnek ikişer kazanım ve ilgili kazanımın göstergelerine yer verilmiştir.

Tablo 2. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda Yer Alan Örnek Kazanım ve Göstergeleri

		ÖRNEK KAZANIMLAR VE GÖSTERGELERİ
1	Bilişsel Gelişim	<p><i>Kazanım 3.</i> Algıladıklarını hatırlar. <i>Göstergeleri:</i> Nesne/durum/olayı bir süre sonra yeniden söyler. Eksilen veya eklenen nesneyi söyler. Hatırladıklarını yeni durumlarda kullanır.</p> <p><i>Kazanım 13.</i> Günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanıır. <i>Göstergeleri:</i> Verilen açıklamaya uygun sembolü gösterir. Gösterilen sembolün anlamını söyler.</p>
2	Dil Gelişimi	<p><i>Kazanım 6.</i> Sözcük dağarcığını geliştirir. <i>Göstergeleri:</i> Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark eder ve sözcüklerin anlamlarını sorar. Sözcükleri hatırlar ve sözcüklerin anlamını söyler. Yeni öğrendiği sözcükleri anlamlarına uygun olarak kullanır. Zıt anlamlı, eş anlamlı ve eş sesli sözcükleri kullanır.</p> <p><i>Kazanım 11.</i> Okuma farkındalığı gösterir. <i>Göstergeleri:</i> Çevresinde bulunan yazılı materyaller hakkında konuşur. Yetişkinden kendisine kitap okumasını ister. Okumayı taklit eder. Okumanın günlük yaşamdaki önemini açıklar.</p>

3	Sosyal ve Duygusal Gelişim	<p><i>Kazanım 5.</i> Bir olay veya durumla ilgili olumlu/olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir. <i>Göstergeleri:</i> Olumlu/olumsuz duygularını sözel ifadeler kullanarak açıklar. Olumsuz duygularını olumlu davranışlarla gösterir.</p>
		<p><i>Kazanım 8.</i> Farklılıklara saygı gösterir. <i>Göstergeleri:</i> Kendisinin farklı özellikleri olduğunu söyler. İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler. Etkinliklerde farklı özellikteki çocuklarla birlikte yer alır.</p>
4	Motor Gelişim	<p><i>Kazanım 2.</i> Denge hareketleri yapar. <i>Göstergeleri:</i> Ağırlığını bir noktadan diğerine aktarır. Atlama, konma, başlama, durma ile ilgili denge hareketlerini yapar. Tek ayak üzerinde durur. Tek ayak üzerinde sıçırır. Bireysel ve eşli olarak denge hareketleri yapar.</p>
		<p><i>Kazanım 5.</i> Müzik ve ritim eşliğinde hareket eder. <i>Göstergeleri:</i> Bedenini, nesnelere ve vurmaları kullanarak ritim çalışması yapar. Basit dans adımlarını yapar. Müzik ve ritim eşliğinde dans eder. Müzik ve ritim eşliğinde çeşitli hareketleri ardı ardına yapar.</p>
5	Öz Bakım Becerileri	<p><i>Kazanım 1.</i> Bedeniyle ilgili temizlik kurallarını uygular. <i>Göstergeleri:</i> Saçını tarar, dişini fırçalar; elini, yüzünü yıkar, tuvalet gereksinimine yönelik işleri yapar.</p>
		<p><i>Kazanım 4.</i> Yeterli ve dengeli beslenir. <i>Göstergeleri:</i> Yiyecek ve içecekleri yeterli miktarda yer/içer. Öğün zamanlarında yemek yemeye çaba gösterir. Sağlığı olumsuz etkileyen yiyecekleri ve içecekleri yemekten/içmekten kaçınır. Yiyecekleri yerken sağlık ve görgü kurallarına özen gösterir.</p>

5.2.2.1. 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı'nda Eğitim Ortamı ve Öğrenme Merkezleri

Bir okul öncesi eğitimi kurumunun, çocukların eğitim gereksinimlerini karşılar nitelikte tasarlanmış olması önemlidir. Erken çocukluk eğitimi programının amacına uygun şekilde planlanabilmesi ve uygulanabilmesi için eğitim ortamları öğrenme merkezlerini içerecek şekilde düzenlenmelidir. Öğrenme merkezleri; günlük eğitim akışında yer alan etkinliklerde ele alınan kazanım ve göstergeler doğrultusunda seçilmiş farklı materyalleri de barındıran, birbirinden çeşitli malzemelerle (çocuk boyundaki dolap/raflar, pano, farklı renkte halılar, yer döşemeleri veya yere yapıştırılan bantlar, vb.) ayrılmış olan oyun alanlarıdır. Öğretmen, öğrenme merkezlerinde sınıfın fiziksel özelliklerini ve çocuk sayısını dikkate alarak çocukların bireysel gereksinimlerine ve ilgilerine yönelik düzenlemeler yapar. Her merkezde oynayacak çocuk sayısını ise sınıftaki merkezlerin sayısı, merkezlerin büyüklüğü ve materyallerin yeterliliği belirler. Erken çocukluk eğitimi kurumlarında bulunması önerilen merkezler; blok, kitap, müzik, sanat, fen ve dramatik oyun merkezleridir. Öğretmen gerekli zaman ve durumlarda seçilen temalara uygun olarak bir süreliğine yeni merkezler de oluşturabilir (MEB OÖEP, 2013). MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda yer aldığı şekliyle öğrenme merkezlerinin tanıtımı ve amacı, aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda Yer alan Öğrenme Merkezlerinin Tanıtımı ve Amacı

		MERKEZLERİN TANITIMI VE AMACI
1	Blok Merkezi	Çocukların yaşadıkları ortamlarda yer alan farklı boyut, şekil ve renkteki figürleri ve bunlar arasındaki ilişkileri fark etmesine ve farklı figürler kullanarak yapı-inşa oyunları aracılığıyla yaratıcılıklarını kullanmasına olanak tanıyan bir merkezdir. Bu merkez için geniş bir alana ihtiyaç vardır ve çocuklar hareketli olup çok ses çıkarabilecekleri için sessiz olunması gereken merkezlerden uzak olmalıdır.
2	Kitap Merkezi	Çocukların okuma-yazma etkinliklerine ve kitaplara karşı olumlu tutumlar geliştirmesini sağlamayı, dil ve iletişim becerilerini desteklemeyi amaçlayan bu öğrenme merkezinin rahat, aydınlık ve görece sessiz bir mekânda olmasına özen gösterilmelidir. Bu merkez çocukların basılı materyalleri inceleyebileceği, bazen masada bazen bir mindere uzanarak kitap/dergi vb. bakabileceği bir alandır.
3	Müzik Merkezi	Çocukların müzik ile ilgili bilgi ve becerilerini destekleyerek deneyim kazanmalarını sağlayan etkinliklerin yapıldığı bir öğrenme merkezidir. Okul öncesi eğitim kurumunda müzik merkezinin olması, çocukların hem erken dönemde müzik eğitimiyle ilgili bireysel bilgi ve becerilerinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayacak hem de genel müzik kültürünün oluşmasına katkıda bulunacaktır. Bu merkezde özellikle gerekli çalgı ve araç-gereçlerin bulundurulması ve bunların hem çocuklar hem de öğretmenler tarafından etkin bir şekilde kullanılması, ritim duygusunun gelişebilmesi ve işitsel alginın uyarılması açısından önemlidir. Çocuk bu merkezdeki çalgı ve araç-gereçler yardımıyla bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal becerilerini artırmaya yönelik çalışmalar da yapabilecektir. Ayrıca öğretmen çocuklarla birlikte artık materyallerden farklı sesler çıkaran müzik araç ve gereçleri yapmaya da özen gösterilmelidir.
4	Sanat Merkezi	Çocukların geçmiş deneyimleri ve öğrendiklerini temel alarak yeni fikirler ve özgün ürünler ortaya koymalarına olanak tanımayı amaçlayan, farklı malzemelerle etkileşime geçerek keşifler yapabileceği ve farklı deneyimler yaşayabileceği bir merkezdir. Bu çalışmalar süresince çocukların estetik algıları ve manipülatif becerileri gelişir. Dönem başında ve daha küçük yaş gruplarında daha basit materyaller ile başlanması ve çocukların beceri düzeyleri arttıkça materyallerin de daha karmaşıklaşması gerekir. Çocukların ürettiği ürünlerin çocukların göz hizasında ve çocuklar tarafından sergilenmesine özen gösterilmelidir.
5	Fen Merkezi	Çocuklar dünyaya karşı içten gelen bir merak duyar ve çevrelerinde olup biteni öğrenmek isterler. Bu öğrenme merkezi çocukların merak duygusu ve öğrenme arzusunu uyarmayı ve çocukların yaşadıkları dünya hakkında yeni şeyler öğrenmelerini desteklemeyi amaçlar. Çocukların bilimsel süreç becerilerini geliştirebilecekleri bu merkez, aydınlık olmalı, rahat çalışılabilecek şekilde düzenlenmeli ve görece sessiz merkezlere yakın olmalıdır.
6	Dramatik Oyun Merkezi	Oyun çocuğun bütün gelişim alanlarını destekler. Çocuklar dramatik/sembolik oyun sırasında nesnelere ve kişilerle etkileşimde bulunur ve nesnelere düşünce, durum ve diğer nesnelere temsil etmek için kullanırlar. Sembolik düşünmenin gelişimini destekleyen bu öğrenme merkezinde çocuğun farklı roller almasına, yeni keşiflerde bulunmasına, günlük yaşamdan olayları ve kişileri doğaçlama olarak canlandırmasına imkân sağlayan materyaller yer almaktadır. Bu merkez için çocukların serbestçe oyun oynamasını, birbirleriyle etkileşmesini ve farklı oyun senaryoları oluşturmasını destekleyecek genişlikte bir alan düzenlenmeli ve bu alanın sessiz olunması gereken merkezlerden uzak olmasına özen gösterilmelidir.

5.2.2.2. 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı'nda Etkinlik Çeşitleri

Erken çocukluk eğitimi etkinlik çeşitleri; Türkçe, sanat, drama, müzik, hareket, oyun, fen, matematik, okuma yazmaya hazırlık ve alan gezileridir. Öğretmen veya çocuklar tarafından yapılandırılmış/ yarı yapılandırılmış/yapılandırılmamış etkinlikler sınıf içinde yapılabileceği gibi açık havada da yapılabilir. Etkinlikler tek tek planlanıp uygulanabileceği gibi birden fazla etkinlik çeşidi bir araya getirilip bütünleştirilmiş etkinlikler de hazırlanabilir. Etkinlikler bireysel, küçük grup veya büyük grup şeklinde planlanıp uygulanabilir. Bireysel etkinlik, çocuğun kendi başına yaparak yaşayarak öğrenmesini amaçlar. Bu etkinlikler, çocukların bireysel ilgi, gereksinim ve yetenekleri ile gelişim özelliklerini dikkate alarak onların potansiyel gelişimlerini desteklemek amacıyla planlanan etkinliklerdir. Küçük grup etkinliği, çocukların yaş, gelişim özelliği, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gruplara ayrılarak farklı çalışmalar yaptıkları etkinliklerdir. Gruptaki çocukların hepsinin aynı etkinliği küçük gruplar hâlinde yaptıkları etkinlikler büyük grup etkinliğidir. Küçük grup etkinliklerinde ise her grubun etkinliği ayrı ayrı planlanmalıdır. Başka bir deyişle küçük grup etkinlikleri, öğretmenin farklı yöntem ve teknikleri kullanarak aynı kazanım ve göstergelere yönelik etkinlikler planlamasıdır. Böylece çocuklar aynı kazanımlara farklı yollardan ulaşabilirler. Bütünleştirilmiş etkinlik ise birden fazla etkinliğin uygun geçişlerle bir araya getirilmesinden oluşur. Etkinliklerin bir etkinlik planının öğrenme sürecinde arka arkaya sıralanması demek bütünleştirmek demek değildir (MEB OÖEP, 2013). Aşağıdaki tabloda MEB OÖEP (2013)'te yer aldığı şekliyle etkinlik çeşitleri tablo halinde tanıtılmıştır.

Tablo 4. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda Yer Alan Etkinlik Çeşitleri ve Tanıtımı

ETKİNLİK ÇEŞİTLERİNİN TANITIMI		
1	Matematik Etkinliği	Çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlamak, çocuklarda matematiğe karşı olumlu bir tutum kazandırmak, çocukların önceden getirdikleri kavramsal bilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurmasına yardımcı olmak, matematiksel kavramların neden ve nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak amacıyla taşıyan etkinliklerdir. Uygulanan matematik etkinlikleri ile çocuklar çevrelerindeki örüntüleri fark etmeli, varsayımlar geliştirip bunları deneyebilmeli, problem çözebilmeli, akıl yürütebilmeli ve matematiksel kavramları kullanarak iletişim kurabilmelidirler.
2	Drama Etkinliği	Çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesini amaçlayan, bütün gelişimlerini destekleyen, daha önceden belirlenmiş amaçları olan, olayları sözel veya sözel olmayan iletişim yöntemleriyle ifade etmeye dayalı, içinde canlandırmaların olduğu bir etkinliktir.
3	Okuma Yazmaya Hazırlık Etkinliği	İlkokula hazırlık çalışmalarının içerisinde yer alan ve çocukların ilkökula geçişini kolaylaştırmak, hazırbulunuşluk düzeylerini artırmak amacıyla yapılan etkinliklerdir. Kesinlikle okuma veya yazma öğretmek amacıyla taşımamaktadır. Programda okuma ve yazma öğretimi yoktur. Harfleri göstermek ve harfleri yazdırmak da yoktur. Okuma yazmaya hazırlık çalışmaları sadece masa başında yapılan kitap/kavram/çizgi çalışmaları olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, bu çalışmalar birçok farklı etkinlik çeşidi ile (sanat, drama, müzik, oyun vb.) gerçekleştirilmelidir.
4	Sanat Etkinliği	Çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü kullanarak problem çözmesine, eleştirel ve çözüm odaklı düşünmesine olanak tanıyan etkinliklerdir. Sanat etkinlikleri çocuğun kendini, içinde bulunduğu kültürü ve diğer kültürleri daha iyi anlamasına olanak tanıyarak farklılıklara saygı duymasına da yardımcı olur.

5	Türkçe Etkinliği	Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak, sözcük dağarcıklarını geliştirmek ve iletişim becerilerini artırmak için planlanan etkinliklerdir. Türkçe etkinliklerinin amacı; çocukların Türkçeyi düzgün kullanmasını, sesleri çıkarabilmesini, farklı söz dizimsel yapıları anlama ve kullanmasını, dinleme becerilerini kazanmasını, duygu ve düşüncelerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade etmesini, ses tonunu ayarlamasını ve sözcükleri doğru üretmesini sağlamaktır.
6	Oyun Etkinliği	Oyun, çocukların eylem düzeyinde katılım gösterdikleri, düşünce ve duygularını ifade ettikleri, meraklarını giderecek araştırma ve gözlem yapma olanağı buldukları, yeni keşiflerde buldukları, nesnelere ve kişilerle etkileşim içinde buldukları haz verici bir etkinliktir. Oyun çocukların zorunlu değil gönüllü eylemidir. Çocukların yaşlarıyla paralel olarak oyunları da gelişir. Bu nedenle çocukların yaşlarına, gelişimsel gereksinimlerine ve ilgilerine göre farklı oyun fırsatları sunmak gerekmektedir.
7	Müzik Etkinliği	Çocukların hem bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleyen hem de müziksel gelişim sürecini olumlu yönde etkileyen çalışmalardır. Bu çalışmalar, ses ve müzik dinleme ve ayırt etme çalışmaları, ritim çalışmaları, nefes ve ses çalışmaları, şarkı söyleme, çalgı çalma, yaratıcı hareket ve dans, müzik eşliğinde hareket, müzikli öykü oluşturma gibi etkinliklerden oluşur.
8	Fen Etkinliği	Çocukları dikkat etmeye, soru sormaya, merak etmeye, gözlemlemeye, araştırmaya, incelemeye ve keşfetmeye yönelten etkinliklerdir. Çocuklar ilk elden deneyimler kazanırken onların bilimsel süreç becerilerini kullanmalarına özen gösterilmelidir. Bu etkinliklerle yaşam gerçeklerini tanıtırken çocuklarda çevre farkındalığı da sağlanacaktır.
9	Hareket Etkinliği	Çocukların fiziksel ve motor yeterliliklerinin, algısal motor gelişimlerinin ve hareket becerilerinin yani yer değiştirme, nesne kontrolü ve denge becerilerinin geliştirilmesini içeren etkinliklerdir. Bu etkinlikler süresince çocukların temel hareket becerileri, beden farkındalığı motor yeterliliği (güç, koordinasyon, hız, çabukluk) ve fiziksel yeterliliği (esneklik, kuvvet, dayanıklılık) gelişir.
10	Alan Gezisi	Alan gezileri çocukların araştırma, problem çözme ve olayı yerinde gözleme yolu ile doğrudan ve anlamlı öğrenme gereksinimlerini karşılama amacını taşımaktadır. Bu geziler bir yandan çocukların yaşadıkları çevreyi tanımalarına, bir yandan da eğitim programına alınan kazanımlara ulaşmalarına ve kavramları öğrenmelerine ortam hazırlar.

5.2.2.3. 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı'nda Aylık Eğitim Planı, Günlük Eğitim Akışı, Etkinlik Planı ve Değerlendirme

Aylık plan, bir okul öncesi öğretmenin çalıştığı çocuk grubunun gelişimini desteklemek için etkinlik oluşturmak üzere alacağı kazanım ve göstergeleri, kavramları, alan gezilerini, özel gün ve haftalar ile aile katılımı ve değerlendirme süreçlerini içeren bir çalışma planıdır. Günlük eğitim akışı ise okul öncesi öğretmenin o gün yapacağı çalışmalara düzenli bir şekilde yer verdiği çerçeve bir plandır. Güne başlama zamanı, oyun zamanı, etkinlik zamanı ve günü değerlendirme zamanı ile beslenme ve dinlenme zamanı gibi rutin etkinlikleri içerir. Öğretmenin, fırsat buldukça grubundaki çocukların gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına dikkat ederek, programda yer alan değişik kazanım, gösterge ve kavramları kullanarak çeşitli etkinlikler hazırlaması programın uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Böy-

lece seçeneklerini arttırmış olacak ve günlük eğitim sürecini daha kolay planlayabilecektir. Öğretmenin hazırlayacağı etkinliklere örnek olması amacıyla farklı yaş gruplarındaki çocuklar için “Etkinlik Kitabı” hazırlanmıştır (MEB OÖEP, 2013). MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (TEGM) tarafından 2013’te hazırlanmış olan bu etkinlik kitabına <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/okuloncesi-etkinlikkitabi.pdf> adresinden erişilebilmektedir. Bunun yanında yine MEB TEGM tarafından 48-60 Aylık Çocuklar İçin Sosyal Beceri Destek Eğitimi Etkinlik Kitabı (OSBEP) yayınlanmıştır. Bu kitaba https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/06133928_Osbep_48-60_ay-ss.pdf adresinden erişilebilir. 2018 yılında yine MEB TEGM tarafından öğretmenlere daha zengin örnek etkinlik havuzu sunabilmek adına bir etkinlik kitabı daha yayınlanmıştır. 2019 yılında da belirtilen etkinlik kitabı revize edilerek 2.baskısı yayınlanmıştır. Kitaba <http://tegmateriyal.eba.gov.tr/upload/uygulama/b07c0f09-99b0/5b3eefaf3ccf13099ce481ba2a0026515e6bc50e.pdf> adresinden erişilebilmektedir.

Öğretmen, etkinliklerini hazırlarken etkinlik planı formatında yer alan aşağıdaki başlıklarda belirtilen açıklamalar doğrultusunda etkinliklerini yazar (MEB OÖEP, 2013):

- *Etkinlik Adı*
- *Etkinlik Çeşidi* (Uygulama şekli de burada belirtilmelidir.)
- *Yaş Grubu* (Ay olarak belirtilmelidir.)
- *Kazanımlar ve Göstergeleri*: Çocukların gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurularak o ay için belirlenen kazanım ve göstergeler arasından o gün için ulaşılabilecek beklenenler gelişim alanları belirtilerek açık olarak yazılır.
- *Materyaller*: Öğrenme sürecinde kullanılacak olan materyaller yazılır.
- *Sözcükler*: Öğrenme sürecinde sözcük dağarcığını zenginleştirecek yeni sözcükler yazılır.
- *Kavramlar*: Öğrenme sürecinde ele alınacak yeni kavramlar kategorileri ile birlikte yazılır.
- *Öğrenme Süreci*: Öğrenme süreci belirlenen kazanımlara yönelik olarak açıklanırken; eğitim ortamının nasıl düzenleneceği yazılır, çocukların nasıl yönlendirileceği açıklanır, materyallerin nasıl kullanılacağı yazılır, öğretmenin ve çocuğun süreçteki rolü belirtilir.
- *Değerlendirme*: Etkinlik sonunda çocuklara betimleyici, duyuşsal, kazanımlara yönelik sorular ve yaşama ilişkilendirme soruları yöneltilir. Bunun yanında değerlendirme, farklı şekillerde de yapılabilir: Çalışma sayfaları/bellek kartları geliştirilip kullanılabilir. Resim yapılabilir, afiş/poster hazırlanabilir, etkinlikle ilgili çekilen fotoğraflar çocuklarla incelenebilir. Çocuklar etkinlikle ilgili konuşabilir, birbirlerine sunum yapabilirler. Sergiler düzenleyebilirler.

Eğitim etkinliklerinin programda yer alan kazanımlara dayalı olarak hazırlanması, süreçte ve sonuçta çocuklarda oluşması beklenen öğrenme çıktılarına ne derece ulaşıldığının izlenmesi önemlidir. Bu nedenle erken çocukluk eğitiminde değerlendirme, eğitim sürecinin temel öğelerinden biridir. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)’nda değerlendirme; çocuğun gelişiminin bütün gelişim alanlarında hem ayrıntılarıyla hem de bütünsel olarak gözlenmesi, gözlem sonuçlarının raporlaştırılması, hazırlanan ve uygulanan planların bütün boyutları ile değerlendirilmesi ve öğretmenin kendini değerlendirmesi gibi farklı yönlerden ele alınmıştır (MEB OÖEP, 2013).

5.2.2.4. 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı ve Aile Eğitimi/Aile Katılımı

36-72 Aylık Çocukların eğitimi için hazırlanmış olan Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)’nda programın uygulanış sürecinin pek çok yerinde (aylık eğitim planında, etkinlik planında vb.) aile katılımı-

na yer verilmiştir. Çünkü çocuğun eğitimi, okul ve aile arasında paylaşılan bir sorumluluktur. Anne babalar çocuğun eğitimine ne kadar erken katılırlarsa çocuğun kazanımları da o oranda artacaktır. Anne babaların eğitime katılımı, okul ve ev arasındaki devamlılığı da sağlayarak kazanılan bilgi ve becerilerin pekiştirilmesinde ve eğitimde sürekliliğin sağlanması sonucunda başarının artmasında etkilidir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi [OBADER], 2013). Bu bağlamda Okul Öncesi Eğitim Programı (2013) ile eş zamanlı olarak MEB Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER) okul öncesi öğretmenlere rehberlik etmek amacıyla MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne hazırlanmıştır. Kitabın 'aile eğitimi çalışmaları' ana başlığı altında: 'aile eğitimi çalışmalarının özellikleri, uygulama süreci ve değerlendirilmesi, aile eğitimine hazırlık, aile eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler, aile eğitimi çalışmaları için örnek oturumlar' alt başlıklarıyla açıklamalara yer verilmiştir. Kitabın 'aile katılım çalışmaları' ana başlığı altında ise: 'aile iletişim etkinlikleri, ailenin eğitim etkinliklerine katılımı, ailenin eğitim etkinliklerine katılımı için örnekler, bireysel görüşmeler, ev ziyaretleri ve ailelerde özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık oluşturma' alt başlıklarıyla açıklamalara yer verilmiştir. (MEB OBADER, 2013) OBADER'e https://anaokulu.cu.edu.tr/_/file/OBADER_2013.pdf adresinden erişilebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, B. (2017). *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*. Ankara: Data Yayınları.
- Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arseven, A. (2014). The Reggio Emilia Approach and Curriculum Development Process. *International Journal of Academic Research*, 6(1), 166-171. DOI: 10.7813/2075-4124.2014/6-1/B.23
- Aslan, D. (2005). Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 75-84.
- Bayhan, P. ve Bencik, S. (2008). Bank Street Yaklaşımının (Gelişimsel Etkileşim Yaklaşımı) İlkeler, Program ve Eğitimci Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(149), 80-88.
- Berk, E.L. (1994). *Child Development*. (3th Edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Bloom, B.S. (1995). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*. D.A. Özçelik (Çev.). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Burchinal, M., Vandergrift, N., Pianta, R. ve Mashburn, A. (2010). Threshold Analysis of Association Between Child Care Quality and Child Outcomes For Low-Income Children in Pre-Kindergarten Programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 25(2), 166-176. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2009.10.004>
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de Program Geliştirme Uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 27-43.
- Demirel, (2015). *Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya*. (24. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Driscoll, A. ve Nagel, N.G. (1999). *Childhood Education: Birth-8*. Boston: Allyn and Bacon.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde "Program" Geliştirme*. (2. Baskı). Ankara: Edge Akademi.
- Feuerstein, R., Feuerstein, R.S. ve Falik, L. H. (2010). *Beyond Smarter: Mediated Learning and Brain's Capacity for Change*. New York: Teachers College Press.
- Feuerstein, R. ve Lewin- Benham, A. (2012). *What Learning Looks Like. Mediating Learning Theory and Practice, K-6*. New York: Teachers College Press.
- Frey, N., Fisher, D. ve Smith, D. (2019). *All Learning is Social and Emotional: Helping Students Develop Essential Skills for the Classroom and Beyond*. Virginia: ASCD.
- Gardner, J., Powell, C.A., Rahman, A. ve Richter, L. (2011). Inequality in Early Childhood: Risk and Protective Factors for Early Child Development. *Child Development*, 378(9799), 1325-1338. DOI: 10.1016/S0140-6736(11)60555-2
- Gelişi, E. ve Yazıcı, Y. (2012). Türkiye'de Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programlarının Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 85-93.
- Gordon, A.M. ve Browne, W. (2014). *Beginnings and Beyond: Foundations in Early Childhood Education*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Gordon, M. ve Browne, K.W. (2016). *Beginning essentials in early childhood education*. (3th Edition). Cengage Learning.
- Gredler, M. G. (2017). *Öğrenme ve Öğretme Kuramdan Uygulamaya*. (6. Baskıdan Çeviri) Ö. Polat ve H. Arslan Çiftçi (Çev.). Ankara: Nobel.

- Gültekin, M. (2017). Program Geliştirmeye İlişkin Temel Kavramlar. Behçet Oral ve Taha Yazar (Edt.), *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme* içinde (s. 2-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Gürkan, T. (2012). Okul Öncesi Eğitim Programı. R. Zembat (Ed.) *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* içinde (s.35-76), (2. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güven, M. ve Alan, B. (2017). Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi. Behçet Oral ve Taha Yazar (Edt.), *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme* içinde (s. 334-364). Ankara: Pegem Akademi.
- Hewitt, T.W. (2019). *Eğitimde Program Geliştirme: Neyi Neden Öğretiyoruz?* S. Aslan (Çev. Ed.), Ankara: Nobel.
- Hohmann, M. ve Weikart, D.P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi*. S. Saltiel Kohen ve Ü. Ögüt (Çev.). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.
- Howes, C., Burchinal, M., Pianta, R., Bryant, D., Early, D., Clifford, R. ve Barbarin, O. (2008). Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-Kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(1), 27-50. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2007.05.002>
- Jenkins, J. ve G. Duncan (2017). Do pre-kindergarten curricula matter?. In book: *The Current State of Scientific Knowledge on Pre-Kindergarten Effects* (Chapter: 4) Deborah Phillips and Ken Dodge (Eds.). Brookings Institution and Duke University.
- Kandır, A. (2001). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Etkinliklerin Planlanması, Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı 2001-2002 Ders Yılı Rehber Kitaplar Dizisi*. İstanbul: Yapa Yayınları, 82-90.
- Kandır, A., Özbek, S. ve İnal, G. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Program I: Kuramsal Temeller. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Kangas, J., Harju-Luukkainen, H., Brotherus, A., Kuusisto, A. ve Gearon, L. (2019). Playing to Learn in Finland: Early Childhood Curricular and Operational Contexts. S. Garvis and S. Phillipson (Eds.) In Book: *Policification of early childhood education and care: Early childhood education in the 21st century* (s. 71-85) (Early Childhood in Focus 2). London: Routledge.
- Karataş, H. (2007). *Yıldız Teknik Üniversitesi Modern Diller Bölümü İngilizce II Dersi Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Bağlam, Girdi, Süreç ve Ürün (CIPP) Modeli ile Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırkıç, K. A. (2020). Bir Öğrenme Ortamı Olarak Okul ve Sınıf. Servet Hali ve Esra Töre (Edt.), *Eğitime Giriş* içinde (s. 17-29). Ankara: Nobel.
- Koçak, N. (1998). High/Scope Okul Öncesi Eğitim Programı ve Türkiye'deki Okul Öncesi Eğitim Uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Cilt II (s.697-704).
- Küçüköğlü, A. (2019). Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri. Remzi Y. Kınal (Edt.), *Eğitim Felsefesi* içinde (s. 245-274). Ankara: Nobel.
- Lunenburg, F.C. (2000). Early Childhood Education Programs Can Make Difference In Academic, Economic and Social Arenas. *Education Journal*, 120(3), 519-528.
- Mallory, T. (1989). *Montessori ve Çocuğunuz, Ana-Babanın El Kitabı*. F. Öztaş ve C. Gülten (Çev.), Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- MEB 36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı. (2006). MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 134.
- MEB *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar için) Öğretmen Kılavuz Kitabı*. (2006). Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 241.
- MEB *0-36 Aylık Çocuklar için Eğitim Programı*. (2013). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36program.pdf> (Erişim Tarihi: 07.08.2021)
- MEB *Okul Öncesi Eğitim Programı (OÖEP)*. (2013). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/oooproram.pdf> (Erişim Tarihi: 08.08.2021)
- MEB *Okul Öncesi Eğitim Programı-2013 Etkinlik Kitabı*. (2013). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/okuloncesietkinlikkitabi.pdf> (Erişim Tarihi: 07.08.2021)
- MEB 48-60 Aylık Çocuklar İçin Sosyal Beceri Destek Eğitimi Etkinlik Kitabı (OSBEP). (2014). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2.Baskı). https://tegm.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2020_01/06133928_Osbep_48-60_ay-ss.pdf (Erişim Tarihi: 16.08.2021)
- MEB *0-36 Ay Çocukları İçin Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER) Eğitimci Kitabı*. (2013). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36ebaderegitimcikitap.pdf> (Erişim Tarihi: 08.08.2021)
- MEB *0-36 Ay Çocukları İçin Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER) Aile Kitabı*. (2013). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ebadereile.pdf> (Erişim Tarihi: 08.08.2021)

- MEB Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER). (2013). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. https://anaokulu.cu.edu.tr/_/file/OBADER_2013.pdf (Erişim Tarihi: 08.08.2021)
- MEB Okul Öncesi Eğitim Etkinlik Kitabı-2019. (2019). (2.Baskı). Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <http://tegmmaryal.eba.gov.tr/upload/uygulama/b07c0f09-99b0/5b3eefaf3ccf13099ce481ba2a0026515e6bc50e.pdf> (Erişim Tarihi: 07.08.2021)
- Montessori, M. (1997). *Çocuk Eğitimi, Montessori Metodu*. G. Yücel (Çev.), (5. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Nah, K.O. ve Kwak J.I. (2011). Child Assessment in Early Childhood Education and Care Settings in South Korea. *Asian Social Science*, 7(6), 66-78. DOI: 10.5539/ass.v7n6p66
- Oğuz, A (2007). The comparison of Sociocultural and Sociocultural Theories in Education. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-18.
- Oktaç, A. (1990). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-160.
- Oktaç, A. (2005). 21.Yüzyıla Girerken Dünyada Yaşanan Değişimler ve Erken Çocukluk Eğitimi. M. Sevinç (Ed.). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (ss.18-30) içinde. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Özçelik, D.A. (2014). *Eğitim Programları ve Öğretim: Genel Öğretim Yöntemi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, S.M. (2009). Eğitimde Program Değerlendirme ve Türkiye'de Eğitim Programlarını Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Poyraz, H. ve Dere, H. (2001). *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Saltan, B.U. ve Karataş, H. (2018). Özel İlkokul ve Ortaokul Bünyesinde Bulunan Program Geliştirme Servislerinin Etkinliğinin İncelenmesi: İstanbul Örneği. *YILDIZ Journal of Educational Research*, 3(2), 14-43.
- Schleicher, A. (2019). *Helping our Youngest to Learn and Grow: Policies for Early Learning, International Summit on the Teaching Profession*. OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264313873-en>
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Stiles, J. ve Jernigan, T.L. (2010). The Basics of Brain Development. *Neuropsychology Review*, 20, 327-348. <https://doi.org/10.1007/s11065-010-9148-4>
- Şahin, Ç. (2019). Eğitim ve Temel Felsefe Akımları. Remzi Y. Kınal (Ed.), *Eğitim Felsefesi* içinde (s. 43-71). Ankara: Nobel.
- Temel, F. ve İmir, H.M. (2019). *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cocukgelisimilisans_ao/erkencocuklukeyvp.pdf
- Tietze, W., Hundertmark-Mayer, J. ve Rossbach, H. (1999). *European Child Care and Education Study. School-Age Assessment of Child Development: Long-Term Impact of Pre-School Experiences on School Success, and Family-School Relationships*. European Child Care and Education, Berlin. https://www.uni-bamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/ppp_lehrstuehle/elementarpaedagogik/Team/Rossbach/Ecce_Study_Group.pdf
- Walker, S.P., Wachs, T.D., Grantham-McGregor, S., Black, M.M., Nelson, C.A., Huffman, S.L., Baker-Henningham, H., Chang, S.M., Hamadani, J.D., Lozoff, B., Meeks Gardner, J., Powell, C.A., Rahman, A. and Richter, L. (2011). Inequality in Early Childhood: Risk and Protective Factors for Early Child Development. *Child Development*, 378(9799), 1325-1338. DOI: 10.1016/S0140-6736(11)60555-2
- Tuğrul, B. (2005). Çocuk Gelişiminde Anaokulu Eğitiminin Önemi. *Bilim ve Akıl Aydınlanlığında Eğitim Dergisi* 62(6), 25-28.
- Wall, S., Litjens I. ve Taguma, M. (2015). *Early Childhood Education and Care Pedagogy Review, England*. OECD, Paris. <https://www.oecd.org/education/early-childhood-education-and-care-pedagogy-review-england.pdf>
- Walsh, B. A. ve Petty, K. (2007). Frequency of Six Early Childhood Education Approaches: A 10-Year Content Analysis of Early Childhood Education Journal. *Early Childhood Education Journal*, 34(5), 301-305. <https://doi.org/10.1007/s10643-006-0080-4>
- Weiland, C., McCormick, M., Mattera, S., Maier, M. ve Morris, P. (2018). Preschool Curricula and Professional Development Features for Getting to High-Quality Implementation at Scale: A Comparative Review Across Five Trials. *AERA Open*, 4(1), 1-16. DOI: 10.1177/2332858418757735
- Yazçayır, N. ve Selvi, K. (2020). Curriculum Evaluation Model-KÖNDEM. *Elementary Education Online*, 19(1), 343-356.
- Yıldıran, G. (2008). How Global is Globalization? *Boğaziçi University Journal of Education*, 25(1), 1-8.
- Yıldız, F.Ü. (2000). *Deneyel Yaratıcılık Programının 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Bilişsel Gelişimlerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

